

Интеграција питања друштвене једнакости у креирање политике животне средине

Примјер Стратегије и Акционог плана животне
средине Босне и Херцеговине

Извјештај СЕИ-а
Јуни 2023. године

Клаудија Страмбо

Саша Солујић

Штокхолмски институт за животну средину
Linnégatan 87D 115 23 Stockholm, Sweden
Тел: +46 8 30 80 44 www.sei.org

Контакт подаци ауторица текста: Клаудија Страмбо
claudia.strambo@sei.org
Уредник: Тревор Гризел
Опрема: Олезија Полишчук
Графичко обликовање: Хари Вудров
Насловна фотографија: Пословна група различитих и креативних особа мултиетничког састава © Јасмин Мердан / Getty

Некомерцијално умножавање, као и фотокопирање или други облик репродукције ове публикације за потребе едукације дозвољено је без посебне сагласности носитеља ауторских права, уз навођење извора. Без писане сагласности носитеља ауторских права, није дозвољена препродаја или употреба публикације за друге комерцијалне сврхе.

Ауторско право © јуни 2023. Штокхолмски институт за животну средину

DOI: <https://doi.org/10.51414/sei2023.037>

Штокхолмски институт за животну средину је међународна непрофитна организација за истраживање и развој политика, која се бави проблемима животне средине и развоја. Повезујемо науку и доношење одлука с циљем проналажења рјешења за одрживу будућност за све. Наш приступ подразумијева висок степен сарадње: учешће заинтересованих страна је окосница наших напора на изградњи капацитета, јачању институција као и спремности наших партнера за дугорочни период. Области нашег рада обухватају климу, воду, питања кориштења земљишта, као и сегменте везане за чињенице и перспективе о управи, привреди, родним аспектима и људском здрављу. Дјелујући у наших осам центара у Европи, Азији, Африци и на оба америчка континента, учествујемо у процесу креирања политика, развојним активностима и пословним праксама широм свијета. Дјелујући у наших осам центара у Европи, Азији, Африци и на оба америчка континента, учествујемо у процесу креирања политика, развојним активностима и пословним праксама широм свијета.

Sadržaj

1. Увод.....	4
2. Приступ интеграције ГЕСЕП-а у пројекту; циљеви, појмови и кораци.....	5
2.1 Кључни циљеви	5
2.2 Кључни појмови	5
2.3 Кључни кораци	6
3. Резултати активности на интеграцији перспектива ГЕСЕП-а	8
3.1 Интеграција питања ГЕСЕП-а у пројектне активности и крајње резултате	8
3.2 Подстицање различитости и инклузивности у пројектном тиму и активностима	9
3.3 ЕСАП БиХ 2030+ с елементима друштвене прерасподјеле	9
3.4 Учешће институција и организација које се баве питањима ГЕСЕП-а у БиХ и сарадња с њима	10
3.5 Јачање свијести о питањима ГЕСЕП-а у креирању политике животне средине код учесника/ца пројекта.....	10
3.6 Додатни ефекат: Увођење перспектива ГЕСЕП-а у стратешко планирање развоја у Босни и Херцеговини	10
4. Закључци и препоруке	11
4.1 Прво дефинишите амбиције пројекта у вези с перспективама ГЕСЕП-а	11
4.2 Издвојите довољно средстава за испуњавање циљева интеграције перспектива ГЕСЕП-а.....	11
4.3 Осигурајте бољи приступ (разврстаним) подацима и примјерима најбољих пракси	12
4.4 Очекујте могући отпор интеграцији перспектива ГЕСЕП-а у политику животне средине.....	12
4.5 Пројектне активности треба да буду платформа на којој маргинализоване групе могу слободно да изнесу своје проблеме, потребе и приједлоге.....	12
Референтна литература	13

Кључне поруке

- У извјештају је описан приступ који је кориштен за интеграцију питања родне равноправности, друштвене једнакости и сиромаштва (GESEP - eng. Gender Equality, Social Equity, and Poverty) у пројекту за израду Стратегије и Акционог плана животне средине Босне и Херцеговине. Уз то су представљени циљеви интеграције ГЕСЕП-а, као и најважнији кораци у том правцу. У извјештају су издвојени и резултати пројекта везани за ГЕСЕП, као и неколико најважнијих препорука припремљених на основу искустава из пројекта, а то су: У процесу интеграције питања ГЕСЕП-а најприје треба да се формулишу амбиције с тим у вези; Важно је да се издвоје средства у износу довољном за остваривање циљева интеграције перспектива ГЕСЕП-а; Треба да будете спремни за могући отпор интеграцији перспектива ГЕСЕП-а у политику животне средине. У извјештају је такође наглашена потреба за бољим приступом разноврсним подацима и примјерима најбољих пракси, као и потреба да се активности пројекта користе као платформа на којој маргинализоване групе могу да слободно изнесу своје проблеме, потребе и приједлоге.

1. Увод

Родна неравноправност и друштвена неједнакост су покретачи и исходи промјена у области животне средине. Исто важи и за сиромаштво (СЕИ, 2019.). Исто тако, рјешења за промјене у области животне средине нису друштвено неутрална и могу да имају неразмјеран утицај на одређене групе (Маки и Хашчич, 2018.). Зато је нужна боља интеграција анализе родне равноправности, друштвене једнакости и сиромаштва (ГЕСЕП) у креирање политике животне средине.

У овом извјештају је описан приступ који је кориштен за интеграцију перспектива ГЕСЕП-а у пројекат за израду Стратегије и Акционог плана животне средине Босне и Херцеговине (у даљем тексту "пројекат") и издвојена су нека корисна искуства из пројекта. Извјештај је припремљен с циљем да креаторима политике, међународним донаторима, носиоцима пројеката и организацијама цивилног друштва у Босни и Херцеговини и шире понуди јасну слику о настојањима пројекта да перспективе ГЕСЕП-а интегрише у креирање политике животне средине. У извјештају је дат преглед стратегија, изазова и успјешних рјешења у интеграцији перспектива ГЕСЕП-а које ови актери могу да користе убудуће за доношење компетентних одлука о финансирању у спровођењу сличних пројеката.

Пројекат је помогао БиХ у припреми Стратегије и Акционог плана животне средине (БиХ ЕСАП 2030+). Будући да је у 2022. години БиХ добила кандидатски статус, усвајање стратегије ће да допринесе спремности државе за приступне преговоре о поглављу које се тиче животне средине и климатских промјена (Европска комисија, 2022.) На дугорочном плану, циљ је да ЕСАП БиХ 2030+ постане инструмент за успостављање еколошке одрживости и унапређење здравља и добробити садашњих и будућих генерација у цијелој држави.

Пројекат је реализован у периоду од новембра 2019. до маја 2023. године. Процес израде стратегије био је партиципативан (Штокхолмски институт за животну средину, 2021.), што значи да су у активностима пројекта учествовале заинтересоване стране из јавног и приватног сектора као и цивилног друштва и академске заједнице, а обухваћено је седам тематских области¹ (у складу с правном тековином ЕУ) на свим нивоима власти². Пројекат је финансирала Шведска агенција за међународни развој и сарадњу (Сида) у БиХ.

У другом дијелу извјештаја је поближе описан приступ интеграције перспектива ГЕСЕП-а који је кориштен на пројекту. У трећем дијелу су описани резултати овог приступа, а у четвртном дијелу пет најважнијих закључака који могу да се користе за уврштавање разматрања ГЕСЕП-а у другим пројектима за израду политике животне средине.

¹ Тематске области обухваћене пројектом су: вода; отпад; биолошка разноврсност; квалитет ваздуха, климатске промјене и енергија; безбједност хемикалија и бука, одрживо управљање ресурсима и управљање животном средином.

² У складу са институционалним уређењем БиХ, ЕСАП БиХ 2030+ обухвата стратегије за БиХ, ентитете (Федерација Босне и Херцеговине (ФБиХ) и Република Српска (РС)) и Брчко дистрикт (БД).

2. Приступ интеграције ГЕСЕП-а у пројекту; циљеви, појмови и кораца

2.1 Кључни циљеви

На пројекту је приступ интеграције перспектива ГЕСЕП-а усвојен ради остваривања три циља, а то су:

- Стварање окружења уважавања и прихватања, једнак приступ могућностима запошљавања и учешћа свим члановима/ицама пројектног тима и заинтересованим странама у процесу израде стратегије;
- Остваривање резултата који ће да олакшају наставак интеграције ових аспеката у процесу израде и реализације политике животне средине и да отворе пут за равноправнији приступ ресурсима и праведнију расподелу ресурса у БиХ;
- Допринос општем циљу СЕИ-а да у научно-истраживачки рад, ангажман у креирању политике и портфолио инструмената угради ГЕСЕП, те да испуни циљеве Сиде-е у погледу рјешавања проблема из перспективе ГЕСЕП-а у оквиру портфолија који Сиде финансира.

Приступ интеграције на овом пројекту примијењен је на три међусобно повезана нивоа:

- Ниво пројектног тима: осигурање инклузивне радне динамике, једнак приступ могућностима које нуди пројекат и јачање капацитета у областима које обухвата ГЕСЕП.
- На нивоу пројектних активности: осигурање инклузивне радне динамике, једнак приступ могућностима које нуди пројекат, разноликост учесника/ца и укључивање институција и организација које се баве питањима ГЕСЕП-а у БиХ.
- На нивоу крајњих резултата пројекта: израда друштвено освијештене стратегије ЕСАП БиХ 2030+, односно редистрибутивне стратегије³, осигурање учешћа и заступљености различитих група у активностима комуникације и крајњим резултатима, те јачање свијести код учесника/ца у пројекту и шире јавности о релевантности питања ГЕСЕП-а у изради политике животне средине.

2.2 Кључни појмови

У пројекту је кориштен појам вишедимензионалног сиромаштва. За појашњење овог ширег појма сиромаштва Шведска агенција за међународни развој и сарадњу (Сиде) је израдила оквир за анализу вишедимензионалног сиромаштва, који обухвата четири димензије: ресурси, могућности и избор, капацитет и утицај, и безбједност људи (Сиде, 2017.). У овом моделу, сиромаштво “не подразумијева само недостатак материјалних средстава, него и недостатак капацитета и утицаја, те поштивања људских права, недостатак могућности и избора” (Сиде, 2017, стр. 5).

У приступу који је кориштен на пројекту такође је узета у обзир интерсекционалност, што је усмјереност на начин на који аспекти друштвеног и политичког идентитета појединца/ке (као што су пол, старост, сексуалност и не/способност) заједно могу да произведу јединствене облике дискриминације (Мрежа Уједињених нација за питања расне дискриминације и заштиту мањина, 2022.). Узимањем у обзир више друштвених варијабли, објектив интерсекционалности омогућава да се, на примјер, мушкарци и жене посматрају с аспекта вишеструких међусобно повезаних различитости, умјесто да их сматрамо бинарним и хомогеним групама. На овај начин се у свим димензијама животне средине, друштва и економије препознају различите сфере утицаја, перцепције као и дјеловања. Тиме се продубљује разумијевање начина на који промјене у животној средини утичу на различите друштвене групе, а усвајање интерсекционалног приступа ГЕСЕП-у могло би да омогући бољи увид у интеракцију између животне средине и родне равноправности, друштвене једнакости и сиромаштва у БиХ.

³ На овом нивоу смо користили концепте родне освијештености и родно редистрибутивне политике (Европски институт за родну равноправност, 2023.), које смо проширили како бисмо експлицитније обухватили вишедимензионално сиромаштво и друштвену једнакост. Друштвена освијештеност односи се израду стратегије и акционог плана у којима су препознате различите потребе и допринос различитих група у друштву и структуре које доприносе овим различитостима, док редистрибутивност значи да ће стратегија и акциони план да буду усмјерени на реструктурисање тренутне расподеле средстава и одговорности с циљем успостављања равноправнијег положаја група у друштву.

У складу с Политиком родне равноправности Шведске (Влада Шведске, 2019.) и Пакетом инструмената за родну равноправност (Сида, 2015.), те Пакетом инструмената за питања сиромаштва (Сида 2019.), активности пројекта биле су усмјерене на израду друштвено освијештене стратегије животне средине с потенцијалним редистрибутивним ефектом уважавајући да а) су сви људи носиоци развоја, али да се они разликују, с обзиром на различите друштвене односе, њихово учешће и потребе; б) мушкарци и жене нису бинарне или хомогене групе; и ц) трендови у области животне средине у комбинацији са структурним факторима воде у сиромаштво или стварају могућности за излазак из сиромаштва (Сегнестам, 2018.). Пројекат је такође био усмјерен на стварање услова за увођење мјера за промјену тренутног стања односа између различитих (интерсекционалних) група, као и унапређење родне равноправности и друштвене једнакости у БиХ.

2.3 Кључни кораци

Интеграција перспектива ГЕСЕП-а почела је истовремено с почетком пројекта, успостављањем тима за ГЕСЕП у оквиру пројекта и припремом мапе заинтересованих страна на којој су означене јавне домаће и међународне институције, као и организације цивилног друштва које се баве питањима ГЕСЕП-а у БиХ. Пројектни тим за ГЕСЕП је припремио преглед релевантне политике и правног оквира и одржао низ неформалних консултативних састанака с појединачним институцијама и организацијама које су препознате као релевантне заинтересоване стране. Ове консултације помогле су у прилагођавању амбиција и приоритета пројекта везаних за ГЕСЕП јер су омогућиле боље разумијевање изазова у области ГЕСЕП-а као и начина на који су ови изазови повезани са животном средином у БиХ. Консултације су пројектном тиму такође омогућиле бољи увид у активности које се тренутно спроводе у БиХ, а које повезују питања животне средине и ГЕСЕП-а.

На основу тога је тим за ГЕСЕП разрадио план интеграције перспектива ГЕСЕП-а за пројекат који је садржавао циљеве, појмове, методологију и индикаторе за праћење. Приликом израде овог плана, тим је користио смјернице и најбоље праксе организација као што су Развојни програм Уједињених нација (УНДП, 2016а), Програм за животну средину Уједињених нација (УНЕП, 2017.), Сида (Сида, 2020а), Економска комисија за Европу Уједињених нација (УНЕЦЕ, 2021.) и Штокхолмски институт за животну средину (Галајци и др., 2017; Сегнестам, 2018.). Актери који се баве питањима ГЕСЕП-а, као што су институционални механизам за равноправност полова, Омбудсман и релевантне ОЦД, позвани су да учествују у пројекту. Тим за ГЕСЕП је затим организовао вебинар на којем су овај приступ, као и најважнији појмови и методологије, представљени ширем кругу чланова/ица пројектног тима, укључујући и стручњаке/иње за поједине тематске области из БиХ који/е су предводили/е израду садржаја стратегије.

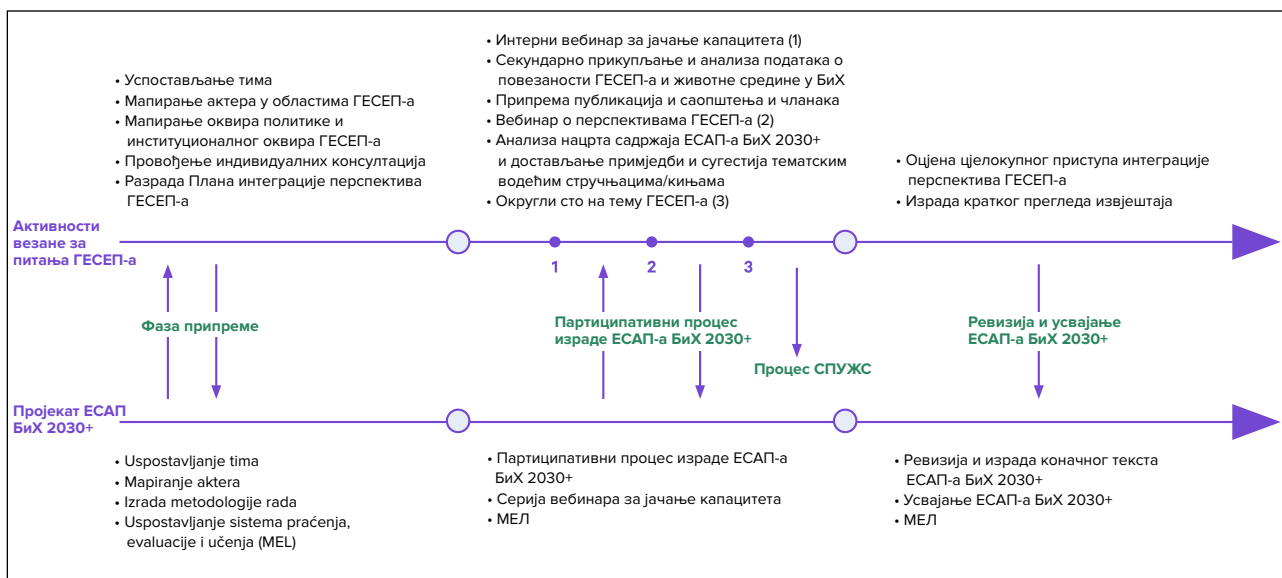
У оквиру наредног корака припремљене су информације о контексту и приједлог начина интеграције питања ГЕСЕП-а за сваку од тематских области на основу прегледа академске и сиве литературе о питањима ГЕСЕП-а и животне средине у БиХ, на Западном Балкану (ЗБ) и шире у Европској унији. На основу тога је припремљена серија публикација у којој су изнесени најважнији закључци и препоруке, као што су општи извјештај (Страмбо, Јаховић, и др., 2021) и четири тематска прегледа (Страмбо, Сегнестам, и др., 2021а, 2021б, 2021в, 2021ц). Све публикације су постављене на интернет страницу пројекта на енглеском и језицима у употреби у БиХ, а уз публикације је објављено неколико краћих саопштења.

Поред тога, у оквиру пројекта је организован и вебинар на тему питања ГЕСЕП-а и животне средине с гостујућим предавачима/цама с циљем јачања свијести о релевантности перспектива ГЕСЕП-а у изради политике животне средине код учесника/ца у припреми ЕСАП-а БиХ 2030+ и шире јавности (БиХ ЕСАП 2030+, 2021а). Тим за ГЕСЕП такође је водио редовну комуникацију са стручњацима/кињама за тематске области који/е су предводили/е израду садржаја стратегије и достављао им примједбе и коментаре.

Након што је завршен нацрт стратегије, тим за ГЕСЕП је такође организовао округли сто с актерима који се баве питањима ГЕСЕП-а на којем је представљен и разматран начин на који су до тог тренутка интегрисане перспективе ГЕСЕП-а. У овој етапи пројекта је покренут процес стратешке процјене утицаја на животну средину (СПУЖС)⁴. За потребе овог процеса је ГЕСЕП тим доставио потребне сугестије и смјернице о начину уврштавања питања ГЕСЕП-а у припрему извјештаја о стратешкој процјени. Коначно, како се пројекат ближио крају, пројектни тим је спровео евалуацију напора на интеграцији перспектива ГЕСЕП-а на основу индикатора из полазног плана с циљем да издвоји поучна искуства пројекта која могу да се користе за интеграцију перспектива ГЕСЕП-а у будућим пројектима. На слици 1 у наставку су приказане најважније активности у области ГЕСЕП-а и њихова интеракција с другим пројектним активностима.

Паралелно с пројектним активностима, ГЕСЕП тим је учествовао и на другим дешавањима у БиХ с циљем јачања свијести о потреби и вриједности интеграције перспектива ГЕСЕП-а у изради политике животне средине. На примјер, тим је одржао презентације на скупу који је 8. марта 2022. године уприличен у Парламентарној скупштини БиХ на тему родне равноправности, у организацији Агенције за равноправност полова БиХ, те на манифестацији посвећеној родној равноправности и загађености ваздуха у организацији Шведске агенције за заштиту животне средине, одржаној у Сарајеву 29. марта 2022. године.

Слика 1: Преглед интеракције активности везаних за питања ГЕСЕП-а и осталих догађања у периоду реализације пројекта

4 СПУЖС је "систематски процес процјене импликација предложене политике, плана и програма на животну средину" којим се такође "обезбјеђује начин да се слагдеју и на одговарајући начин ријеше кумулативни ефекти у најранијој фази одлучивања заједно с економским и социјалним питањима" (Родригез Фортун 2021).

3. Резултати активности на интеграцији перспектива ГЕСЕП-а

Табела 1: Индикатори ГЕСЕП-а

Исход	Индикатор исхода
Интеграција питања ГЕСЕП-а у пројектне активности и крајње резултате	Спроведена анализа стања у области ГЕСЕП-а Радне групе у дискусију уврстиле питања ГЕСЕП-а У резултатима комуникације наглашене димензије ГЕСЕП-а
Различитост и инклузивност пројектног особља на различитим нивоима послова и у самим пројектним активностима	Састав пројектног управљачког тима и радних група одликује разноликост Учесници/е у износе мишљење и знају да се њихово мишљење слуша и уважава
ЕСАП БиХ садржи елементе друштвене прерасподјеле	ЕСАП БиХ садржи циљеве и мјере усмјерене на промјену постојећег стања између различитих (интерсекционалних) група и доприноси унапређењу родне равноправности и друштвене једнакости у БиХ
Укључивање институција и организација које се баве питањима ГЕСЕП-а у БиХ	У пројектне активности су укључене бројне и различите организације чије су активности повезане с аспектима ГЕСЕП-а
Ојачана свијест учесника/ца у радним групама и чланова/ица ТУП-а о перспективама ГЕСЕП-а у вези са израдом политике животне средине	Радне групе у дискусију уврстиле питања ГЕСЕП-а

У овом дијелу је дат кратак преглед резултата активности на интеграцији ГЕСЕП-а. Резултати су представљени у складу с најважнијим индикаторима успјешности који су дефинисани у Плану интеграције перспектива ГЕСЕП-а за пројекат.

3.1 Интеграција питања ГЕСЕП-а у пројектне активности и крајње резултате

Конкретни резултати пројекта обухватају и неке који су везани за области ГЕСЕП-а, као што су публикације (Страмбо, Јаховић, и др., 2021; Страмбо, Сегнестам, и др., 2021а, 2021б, 2021д, 2021ц), једна колумна (Страмбо и Хусика, 2021), вебинари (БиХ ЕСАП 2030+, 2021б, 2021ц), те чланци на блогу (Страмбо и др. види такође esap.ba/category/news). У овим радовима је описана међусобна повезаност питања животне средине и ГЕСЕП-а и понуђене су препоруке о начину на који се питања ГЕСЕП-а могу уградити у политику животне средине у БиХ. У коментарима и примједбама учесника је наглашено да анализа везана за перспективе ГЕСЕП-а која је спроведена и објављена у оквиру пројекта представља користан извор информација за заинтересоване стране.

Пројекат је питања ГЕСЕП-а настојао нагласити и у другим активностима, посебно на састанцима радних група на којима је првобитно израђен садржај стратегије. Захваљујући овим напорима, дијелови стратегије у којима је описан контекст, као и дијелови у којима су дефинисани приоритети, мјере и очекивани исходи, обухватају питања ГЕСЕП-а. Међутим, кад су ванредне околности приморале пројекат да састанке радних група организује на интернетској платформи и у краћем трајању, простор за разматрање питања ГЕСЕП-а је знатно сужен у односу на првобитни план. Поред тога, ГЕСЕП је уврштен и у методологију за израду извјештаја о стратешкој процјени.

3.2 Подстицање различитости и инклузивности у пројектном тиму и активностима

У циљу подстицања инклузивног партиципативног процеса, тим за ГЕСЕП је на почетку пројекта одржао неколико едукативних радионица за тим за реализацију пројекта⁵ посвећених стварању услова за укључивање и рјешавању сукоба. Такође су успостављени различити механизми путем којих су заинтересоване стране могле да достављају мишљења и препоруке за израду ЕСАП-а БиХ 2030+, како усмене тако и писане, прије и послје састанака радних група.

У оквиру активности на комуникацији, тим за ГЕСЕП такође је настојао подстицати различита мишљења из бх. друштва. Тако су, на примјер, у кампање укључени профили грађана/ки који/е су припадници/е историјски маргинализованих група. Међутим, будући да се због пандемије већина активности одвијала на интернетској платформи, простор за разматрање аспеката ГЕСЕП-а везаних за животну средину и ниво ангажмана заинтересованих страна био је ограничен, између осталог и због технолошких ограничења и замора од рада на интернетским платформама.

У анкетирању учесника/ца пројекта које је проведено између јула и септембра 2021. године и обухватило 131 учесника/цу, 79% испитаника/ца је навело да су у пројектним активностима слободно износили своје ставове, као и да су знали/е се њихово мишљење слуша и уважава. На нивоу тима за реализацију пројекта, 24 од 26 испитаника/ца су сматрали/е да је пројекат реализован на инклузиван начин.

3.3 ЕСАП БиХ 2030+ с елементима друштвене прерасподјеле

Један од циљева интеграције перспектива ГЕСЕП-а био је дефинисање неколико приоритета или мјера у оквиру ЕСАП-а БиХ 2030+ који би имали ефекат на друштвену прерасподјелу и допринијели промјени тренутног односа између различитих група с циљем даљњег јачања родне равноправности и друштвене једнакости у БиХ.

ЕСАП БиХ 2030+ обухвата питања ГЕСЕП-а на нивоу приоритета, мјера и индикатора. На нивоу приоритета, сви нивои у БиХ су потврдили интеграцију родне равноправности у политикама заштите природних ресурса (одрживо управљање шумама) и управљања животном средином. Све тематске области, осим управљања водама, садрже и мјере које се односе на аспекте ГЕСЕП-а. Неки од примјера релевантних мјера су израда планова праведне транзиције за рударска подручја, укључивање неформалних сакупљача отпада у формални систем управљања отпадом, различите кампање и активности јачања свијести о важности аспеката ГЕСЕП-а у области заштите биолошке разноврсности и управљању хемикалијама, као и разматрање одрживог рударства кроз објектив ГЕСЕП-а. Управљање животном средином, као мултидисциплинарна тематска област, садржи највећи број мјера које се односе на ГЕСЕП, укључујући промоцију и јачање учешћа институција које се баве питањима родне равноправности и ОЦД-ова у изради политике животне средине и даљњу интеграцију аспеката ГЕСЕП-а у израду политика животне средине.

Ови приоритети и мјере су више родно осјетљиви с мање израженим елементима прерасподјеле, што значи да узимају у обзир потребе различитих група (Сида, 2020б) и доприносе друштвеној освијештености стратегије, али као такве не доприносе рјешавању узрока дискриминације и неједнакости. Истина је да неке мјере у области ГЕСЕП-а, као што су планови праведне транзиције имају редистрибутивни потенцијал, под условом да се проведу на начин који оспорава и рјешава културолошке норме, структуре моћи и узроке дискриминације у фази имплементације.

⁵ У саставу Тима за реализацију пројекта били су чланови/це пројектног особља из СЕИ-а, као и пројектног особља локалног партнера, Конзорцијума Енова д.о.о. Сарајево и Центра за енергију, околину и ресурсе, те водећи стручњаци/киње за тематске области који/е су били/е задужени/е за израду тематског садржаја ЕСАП-а БиХ 2030+ у складу с партиципативном методологијом рада.

3.4 Учешће институција и организација које се баве питањима ГЕСЕП-а у БиХ и сарадња с њима

Пројекат је обезбиједио учешће различитих институција и организација које се баве питањима ГЕСЕП-а у БиХ и шире и остварио сарадњу с њима у оквиру почетних консултација, догађаја и састанака радних група. Ове институције су Агенција за равноправност полова БиХ, Гендер центар Федерације БиХ, Гендер центар РС, те Омбудсман за људска права. Тим је спровео консултације са шест организација цивилног друштва које се баве питањима ГЕСЕП-а у БиХ, од којих су двије наставиле учешће у својству чланова радних група. На округлом столу посвећеном расправи о садржају нацрта ЕСАП-а БиХ учествовало је шест институција и организација цивилног друштва које се баве питањима ГЕСЕП-а. Тим је такође остварио сарадњу с организацијом АЛХем, србијанском НВО која се бави питањима хемијске безбједности, Удружењем за одрживи развој Фокус, словеначком НВО, која се бави питањима квалитета ваздуха, енергетског сиромаштва, које су позване да учествују на првом вебинару посвећеном питањима ГЕСЕП-а под називом “Како димензија друштвене једнакости може да унаприједи политику животне средине?” Иако су процес обиљежила свјесна настојања да се спроведу консултације с институцијама и организацијама које се баве проблемима везаним за аспекте ГЕСЕП-а, као и да се омогући и охрабри њихово учешће, више напора се могло уложити у осигурање намјенског простора за представнике маргинализованих група гдје би могли да изнесу своје ставове, бојазни и да понуде приједлоге политике.

Укључивање механизма за равноправност полова у израду пројекта наглашено је као добра пракса у учешћу на Родном профилу БиХ за 2021, гдје је истакнута потреба да се родној равноправности и укључивању институција за родну равноправност у креирање политике животне средине посвети више пажње.

3.5 Јачање свијести о питањима ГЕСЕП-а у креирању политике животне средине код учесника/ца пројекта

Пројекат је допринио јачању свијести о питањима ГЕСЕП-а како код заинтересованих страна тако и код стручњака/иња који/е су учествовали/е у спровођењу пројекта. У анкети намијењеној учесницима/цама у пројекту, 28% испитаника/ца је навело да сматрају да им је пројекат помогао у бољем разумијевању међусобне повезаности питања ГЕСЕП-а и животне средине.

Пројекат је такође допринио јачању свијести код чланова/ца тима за реализацију пројекта. Анкета која је проведена у децембру 2022. показује да је од 26 испитаника/ца, само двоје (8%) навело да се не слажу с експлицитним увођењем питања ГЕСЕП-а у креирање политике животне средине, а само једна особа је била неодлучна по том питању. Двадесет испитаника/ца (76%) су навели/е да су боље упознати/е с повезаношћу између ГЕСЕП-а и животне средине, та начином интеграције питања ГЕСЕП-а у израду политике животне средине. Двадесет један испитаник/ца (80%) је навео/ла да сматра да ће оно што је о ГЕСЕП-у и животној средини научио/ла на пројекту користити у будућем раду.

3.6 Додатни ефекат: Увођење перспектива ГЕСЕП-а у стратешко планирање развоја у Босни и Херцеговини

Пројекат је допринио утврђивању нових норми о интеграцији перспектива ГЕСЕП-а у областима политике животне средине и развоја. Тако је, на примјер, у правни оквир за планирање развоја у БиХ недавно уврштена родна равноправност као једно од темељних начела у цијелој БиХ (Закон о планирању развоја и управљању развојем у Федерацији Босне и Херцеговине, 2022; Закон о стратешком планирању, 2022 у Републици Српској; Правилник о садржају и методологији израде, систему праћења и надзора спровођења стратешких планова, 2022. у

Брчко дистрикту БиХ). Тиме су одредбе о учешћу угрожених група и оцјена утицаја приједлога стратешких развојних планова на мушкарце, жене и угрожене групе уврштене и у подзаконске акте као претпоставке за планирање развоја. Ово је важна прекретница у креирању политика којом се директно налаже интеграција перспектива ГЕСЕП-а у све развојне интервенције. Начин на који се ова правила буду спроводила ипак ће да одреди у којој мјери овај оквир омогућава инклузивније стратешко планирање развоја.

4. Закључци и препоруке

Питања ГЕСЕП-а су испреплетена са еколошким изазовима и требају да буду интегрисана у израду политике животне средине. У оквиру пројекта који је предмет овог извјештаја проведена је свеобухватна интеграција перспектива ГЕСЕП-а на нивоу пројектног тима, пројектних активности и пројектних резултата. Питања ГЕСЕП-а су успјешно интегрисана у различите пројектне активности и крајње резултате, укључујући састанке радних група, публикације, вебинаре и чланке на блогу. Пројекат је такође оснажио различитост и укључивање у пројектном тиму и активностима. Међутим, различити фактори, укључујући пандемију вируса ковид, су ограничили учешће група у неповољном положају. Иако је ЕСАП БиХ 2030+ обухватио питања ГЕСЕП-а на нивоу приоритета, мјера и очекиваних исхода, свега неколицина мјера има редистрибутивни ефекат. У наставку је понуђено неколико препорука на основу овог искуства.

4.1 Прво дефинишите амбиције пројекта у вези с перспективама ГЕСЕП-а

Знање и искуство у раду на питањима везаним за ГЕСЕП у области животне средине је различито у зависности од околности. Стога је од кључне важности да се амбиције конкретних пројекта у погледу интеграције перспектива ГЕСЕП-а, приоритети, стратегије и активности прилагоде околностима у којима се пројекат спроводи. Анализа пројекта који су спроведени у новије вријеме у истој области и овог пројекта и разговор с кључним актерима у областима политика животне средине и ГЕСЕП-а могли би да помогну у бољем познавању контекста и сходно томе прилагођавању приступа интеграције перспектива ГЕСЕП-а.

4.2 Издвојите довољно средстава за испуњавање циљева интеграције перспектива ГЕСЕП-а

За интеграцију перспектива ГЕСЕП-а у политику животне средине неопходно је издвајање финансијских средстава, као и укључивање предметних стручњака/иња. Важно је да обезбијеђена средства буду усклађена с амбицијом интеграције перспектива ГЕСЕП-а.

Тако је на примјер реализацију активности везаних за ГЕСЕП водио тим од четири особе, три стручњака/иње у сједишту СЕИ-а и једна спољна стручњакиња са сједиштем у БиХ. Приликом организације догађаја, координације са заинтересованим странама, комуникације и објављивања кључних порука и резултата активности у области ГЕСЕП-а и праћења ефеката, били/е су укључени/е и остали чланови/це тима. Посебно су домаћи/е стручњаци/киње играли/е важну улогу у интеграцији питања ГЕСЕП-а у нацрт ЕСАП-а БиХ 2030+. Све у свему, пројекат је за реализацију овог приступа издвојио око 2,3 милиона СЕК (отприлике 220,000 УСД), односно 5,5% укупног буџета пројекта. Интерес и подршка финансијера за интеграцију перспектива ГЕСЕП-а била је од суштинске важности за пројекат и омогућила да се осмисли и спроведе свеобухватан приступ. У ствари је, како показује све већи интерес за родно одговорно планирање буџета (ЕИГЕ, 2023; УН Вомен, n.d.), издвајање одређених средстава за интеграцију перспектива ГЕСЕП-а је кључни сигнал опредељености за јачање родне равноправности и друштвене једнакости у политикама и пројектима.

4.3 Осигурајте бољи приступ (разврстаним) подацима и примјерима најбољих пракси

Један од изазова на овом пројекту било је проналажење релевантних и новијих разврстаних података (ФАО и УН Вомен, 2021; ИЛОСТАТ (база података), 2020; Кадрибашић и др., 2020; Николоски и Марни, 2018; ОЕЦД Центар за развој, 2019; УН Вомен, 2021; УНДП, 2016б), као и примјера о начину уврштавања перспектива ГЕСЕП-а у стратешке документе животне средине у ЕУ и у цијелом свијету. Била је доступна тек неколицина примјера конкретних мјера усмјерених на интеграцију питања ГЕСЕП-а у стратешке документе животне средине. На примјер, у 7. Програму дјеловања за животну средину ЕУ спомиње се само осјетљивост одређених група на загађујуће супстанце и потреба за више информација о овом питању, без дефинисања мјера усмјерених на ове групе (Европски парламент и Савјет, 2013.). Неки примјери конкретних мјера понуђени су у Националним стратегијама и акционим плановима за биолошку разноврсност (Клаботс и Гилиган, 2017.), као и у родним акционим плановима за климатске промјене, националним плановима за имплементацију Штокхолмске конвенције, Акционом плану за родна питања ЕУ (Европска комисија, 2016.), као и извјештајима других пројеката у регији посвећених еколошким или социјалним питањима (ЕБРД, 2011; ГИЗ, 2018; ОСЦЕ, 2014.).

Ограничења с којима се пројекат суочио у погледу прибављања разврстаних података и примјера о интеграцији перспектива ГЕСЕП-а у документе политика животне средине наглашавају потребу за спровођењем анализа и израдом прегледа различитих интеракција питања ГЕСЕП-а и животне средине у контексту пројеката и за осигурање приступа заинтересованим странама овим подацима, укључујући превод на језике који су у употреби у БиХ. У оквиру пројекта такође треба размислити о уврштавању одређеног нивоа прикупљања разврстаних података у пројектне активности, уколико дозволе вријеме и расположива средства. Изградња свеобухватније емпиријске базе је од суштинске важности за комплекснију анализу диференцираних еколошких осјетљивости, потреба и могућих интервенција у цијелом друштву.

4.4 Очекујте могући отпор интеграцији перспектива ГЕСЕП-а у политику животне средине

Приликом планирања активности везаних за ГЕСЕП у пројекту за израду политике животне средине, важно је имати на уму да може да дође до искључивања или чак одбијања, да неки актери неће видјети (или ће одбити да прихвате) релевантност и важност интеграције перспектива ГЕСЕП-а у израду политике животне средине. То може да се деси због личних идеолошких ставова, али исто тако због ограниченог капацитета за учешће или недостатка институционалних оквира који омогућавају учешће заинтересованих страна у рјешавању питања која често остају ван оквира политике животне средине. Начини рјешавања овог изазова су активности на јачању свијести у раним фазама пројекта којима се наглашавају предности интеграције перспектива ГЕСЕП-а, активности на јачању капацитета као и повезивање приступа интеграције перспектива ГЕСЕП-а с релевантним међународним и домаћим оквирима и прописима.

4.5 Пројектне активности треба да буду платформа на којој маргинализоване групе могу слободно да изнесу своје проблеме, потребе и приједлоге

Иако је пројекат за израду ЕСАП-а БиХ укључио организације које раде с маргинализованим групама и користио медијске кампање за наглашавање њиховог знања, био је веома сужен простор у којем би групе у неповољном положају могле да изнесу своје проблеме и приједлоге широј групи заинтересованих страна на пројекту, нарочито у активностима које нису биле посвећене питањима ГЕСЕП-а. Важно је да се искористе могућности које пројекат нуди

као платформу за ове групе и да се нагласе њихово мишљење и њихове поруке. За ово ће вјероватно бити потребни посебни механизми подршке, као што су намјенско финансирање њиховог укључивања или различити облици ангажмана који би им омогућио безбједно и слободно учешће.

ЗАХВАЛЕ

Ауторице текста желе да се захвале бројним стручњацима/кињама из институција власти, академске заједнице и организација цивилног друштва који/е су допринијели/е обликовању и реализацији активности на интеграцији перспектива ГЕСЕП-а на овом пројекту. Посебну захвалност дугујемо чланицама нашег тима за ГЕСЕП, др. Лиси Сегнестам и Белми Јаховић, за њихов допринос.

Референтна литература

- ЕСАП БиХ 2030+. (2021а, 5. мај). ЕСАП вебинар: Кроз призму друштвене једнакости до боље политике животне средине – ESAP BIH 2030+ [Webinar]. <https://esap.ba/esap-webinar-how-can-a-social-equity-lens-improve-environmental-policy/>
- ЕСАП БиХ 2030+. (2021б, 18. мај). Вебинар: Императив престанка кориштења угља у БиХ: шта значи, како може да се спроведе, шта са може да се научи од других држава? – ESAP BIH 2030+ [Webinar]. <https://esap.ba/webinar-coal-transition-in-bih/>
- ЕСАП БиХ 2030+. (2021ц, 4. август). ЕСАП вебинар: Кроз призму друштвене једнакости до боље политике животне средине – ESAP BIH 2030+ [Webinar]. <https://esap.ba/esap-webinar-how-can-a-social-equity-lens-improve-environmental-policy/>
- Клаботс Б. и Гилиган, М. (2017). Родне перспективе и биолошка разноврсност: Анализа положаја жена и питања родне равноправности у државним стратегијама и акционим плановима биолошке разноврсности (НБСАП). IUCN Global Gender Office. <https://genderandenvironment.org/resource/egi-nbsaps-report/>
- ЕБРД. (2011). Интеграција родних перспектива у пројекте управљања отпадом. <http://www.ebrd.com/news/2011/mainstreaming-gender-in-waste-management-projects.html>
- ЕИГЕ. (2023.). Осигурање релевантности родних перспектива у ЕУ фондовима. Европски институт за родну равноправност. <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/gender-budgeting/ensuring-gender-relevance-eu-funds>
- Европска комисија. (2016.). Акциони план за родну равноправност II. European Union. <https://capacity4dev.europa.eu/groups/public-gender/info/eu-gender-action-plan-2016-2020>
- Европска комисија. (2022.). Извјештај за Босну и Херцеговину за 2022. годину (SWD(2022) 336 коначни). European Commission. <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202022.pdf>
- Европски институт за родну равноправност. (2023.). Појмовник и рјечник. European Institute for Gender Equality. <https://eige.europa.eu/thesaurus/overview>
- Европски парламент и Савјет. (2013.). Програм дјеловања за животну средину до 2020. године 'Живјети добро унутар граница наше планете' (Одлука бр. 1386/2013/ЕУ). European Parliament. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013D1386>
- ФАО и УН Вомен. (2021.). Национални родни профил пољопривреде и извори зараде у руралним подручјима. Босна и Херцеговина. FAO, UN Women. <https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-01/2021-09-01%20Gender%2C%20Agriculture%20an%20Rural%20Development%20in%20Bosnia%20and%20Herzegovina-min.pdf>
- Галајци С., Форни Л. и Гош, Е. (2017.). Боља интеграција родних перспектива у активностима СЕИ-а на јачању капацитета [СЕИ Сажетак за дискусију]. Stockholm Environment Institute. <https://www.sei.org/publications/improving-gender-inclusion-in-seis-capacity-building-work/>
- ГИЗ (2018.). Укључивање неформалних сакупљача у систем прикупљања отпада који се развија у Србији. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ).
- Влада Шведске. (2019.). Политика родне равноправности у Шведској. Government Offices of Sweden. <https://www.government.se/4adb29/contentassets/efcc5a15ef154522a872d8e46ad69148/gender-equality-policy-in-sweden>

- ИЛОСТАТ (база података). (2020.). Профил државе. Босна и Херцеговина. International Labour Organisation. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.NEET.ZS?end=2017&page=3&start=1976>.
- Кадрибашић А., Ђиаренца Б., Чехајић-Чампара М. и Рамић-Месиховић Л. (2020.). ПОЛАЗНА студија о препрекама учешћу жена у политици у Босни и Херцеговини. UN Women, UNDP. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ba/undp-unwomen-baseline-study-on-barriers-to-political-participation-of-women-in-bih.pdf>
- Закон о развојном планирању и управљању развојем у Федерацији Босне и Херцеговине. (2022.). Службене новине ФБиХ (32/17) <https://www.vladahbz.com/sadrzaj/dokumenti/strategija-razvoja/Zakon%20o%20razvojnem%20planiranju%20i%20upravljanju%20razvojem%20u%20FBiH%20usvojen.pdf>
- Закон о стратешком планирању. (2022.). Службени гласник Републике Српске, 63/21.
- Маки А. и Хашчић И. (2018.). Дистрибутивни аспекти квалитета животне средине и политика животне средине: Могућности за појединце и домаћинства [Документ]. OECD. https://www.oecd-ilibrary.org/environment/the-distributional-aspects-of-environmental-quality-and-environmental-policies_e0939b52-en
- Николоски З. и Марни С. (2018.). Лоше здравствено стање код Рома на Западном Балкану. Нови докази о друштвеним, економским и еколошким факторима здравственог стања код маргинализоване популације Рома. UNDP. <https://www.undp.org/eurasia/publications/health-deprivation-among-roma-western-balkans>
- ОЕЦД Центар за развој. (2019.). Социјалне установе и родни индекс, Профил државе: Босна и Херцеговина. OECD. <https://www.genderindex.org/country-profiles/>
- ОСЦЕ. (2014.). Најбоље праксе за интеграцију Рома. Регионални извјештај о легализацији стамбених објеката, унапређењу насеља и социјалним становима за Роме на Западном Балкану спроведен. OSCE. <http://www.osce.org/odihr/115737?download=true>
- Родригез Фортун П. (29. новембар 2021.). Стратешка процјена утицаја на животну средину. European Union. Caracity4dev. <https://europa.eu/caracity4dev/public-environment-climate/wiki/strategic-environmental-assessment>
- Правилник о садржају и методологији израде, систему праћења и надзора спровођења стратешких планова. (2022.). Службени гласник Брчко дистрикта БиХ, 46/20.
- Сегнестам Л. (2018.). Интеграција родне и друштвене равноправности у истраживање одрживог развоја: Смјернице. Stockholm Environment Institute. <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2018/11/190118a-gill-segnerstam-gender-guidance-1808h-photo-credit-change.pdf>
- СЕИ. (2019.). Стратегија за период 2020–24. Знање за дјеловање. Stockholm Environment Institute. <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2019/11/sei-strategy-2020%E2%80%9324-report-web.pdf>
- Сида. (2015.). Анализа родних перспектива – Начела и елементи. Swedish International Cooperation Development Agency. <https://www.sida.se/contentassets/a3f08692e731475db106fd84f2fb9bd/gender-tool-analysis.pdf>
- Сида. (2017.). Димензије сиромаштва. Концептуални оквир Сида-е. Swedish International Cooperation Development Agency. <https://publikationer.sida.se/English/publications/149106/dimensions-of-poverty-sidas-conceptual-framework>
- Сида. (2020а). Пакет инструмената – Родна равноправност и димензије сиромаштва, 2020.
- Сида. (2020б). Рад Сида-е на успостављању родне равноправности (Серија инструмената за родну равноправност). Sida. <https://cdn.sida.se/publications/files/sida662353en-sidas-work-for-gender-equality.pdf>
- Сида. (2019.). Пакет инструмената за сиромаштво. <https://www.sida.se/English/partners/methods-materials/poverty-toolbox/>
- Штокхолмски институт за животну средину. (2021.). ЕСАП БиХ 2030+. Израда Стратегије и Акционог плана животне средине Босне и Херцеговине. Stockholm Environment Institute. <https://esap.ba/wp-content/uploads/2021/05/BiH-ESAP-2030-Fact-Sheet.pdf>
- Страмбо К. и Хусика А. (11. јануар 2021.). Интерес грађанки и грађана треба бити окосница напора на очувању климе. Klix. <https://www.klix.ba/vijesti/interes-gradjanki-i-gradjana-treba-bit-i-okosnica-napora-na-ocuvanju-klime/211101056>
- Страмбо К., Јаховић, Б. и Сегнестам Л. (2021.). Јачање политике животне средине у БиХ кроз приступ интеграције родне равноправности, друштвене једнакости и смањења сиромаштва, [Извјештај]. SEI. <https://www.sei.org/publications/strengthening-environmental-policy-in-bih-with-a-gesep-approach/>
- Страмбо К., Сегнестам Л. и Јаховић Б. (2021а). Загађеност ваздуха у Босни и Херцеговини: Кроз призму родне равноправности, друштвене једнакости и смањења сиромаштва [Сажетак за дискусију]. SEI. <https://www.sei.org/publications/air-pollution-in-bosnia-and-herzegovina-a-gesep-lens/>
- Страмбо К., Сегнестам Л. и Јаховић Б. (2021б). Хемијска безбједност и загађеност буком у Босни и Херцеговини: Кроз призму родне равноправности, друштвене једнакости и смањења сиромаштва [Сажетак за дискусију]. SEI. <https://www.sei.org/publications/chemical-safety-noise-pollution-in-bih-a-gesep-lens/>

- Страмбо К., Сегнестам Л. и Јаховић Б. (2021ц). Климатске промјене и природне несреће у Босни и Херцеговини: Кроз призму родне равноправности, друштвене једнакости и смањења сиромаштва [Сажетак за дискусију]. SEI. <https://www.sei.org/publications/climate-change-and-natural-hazards-in-bih-a-gesep-lens/>
- Страмбо К., Сегнестам Л. и Јаховић Б. (2021д). Управљање отпадом у Босни и Херцеговини: Кроз призму родне равноправности, друштвене једнакости и смањења сиромаштва [Сажетак за дискусију]. SEI. <https://www.sei.org/publications/waste-management-bosnia-herzegovina-gesep/>
- Страмбо К., Солујић С. и Сегнестам Л. (9. септембар 2022.). Кључ за учешће јавности у процесу унапређења животне средине у Босни и Херцеговини. SEI. <https://www.sei.org/perspectives/public-participation-key-to-bih-environmental-development/>
- УН Вомен. (н.д.). Родно одговорно планирање буџета. UN Women – Asia-Pacific/Azija-Pacifik. Преузето 22. маја 2023. године са <https://asiapacific.unwomen.org/en/focus-areas/women-poverty-economics/gender-responsive-budgeting>
- УН Вомен. (2021.). Профил родне равноправности у Грузији. UN Women - Georgia. https://georgia.unwomen.org/en/digital-library/publications/2021/11/country-gender-equality-profile-of-georgia_georgia
- УНДП. (2016а). Смјернице за интеграцију родних перспектива у пројектима УНДП-а. UNDP. <https://www.undp.org/uganda/publications/guidance-note-mainstreaming-gender-undp-projects>
- УНДП. (2016б). Заштита од ризика на Западном Балкану: Оснаживање грађана за спречавање несрећа. UNDP. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/riskproofingthewesternbalkanspdf.pdf>
- УНЕЦЕ. (2021.). Пакет инструмената: Начин интеграције родних перспектива у политику животне средине. <https://unecce.org/sites/default/files/2021-03/toolbox-gender-mainstreaming-environment.pdf>
- УНЕП. (2017.). Родне перспективе и животна средина: Алат за помоћ особљу УН-а које се бави питањима животне средине. United Nations Environment Programme. http://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/25348/Gender_Environment_Kit.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Мрежа Уједињених нација за питања расне дискриминације и заштиту мањина. (2022). Смјернице о интерсекционалности, расној дискриминацији и заштити мањина. United Nations Network on Racial Discrimination and Protection of Minorities. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/minorities/30th-anniversary/2022-09-22/GuidanceNoteonIntersectionality.pdf>

Visit us

SEI Headquarters

Linnégatan 87D
Box 24218
104 51 Stockholm Sweden
Tel: +46 8 30 80 44
info@sei.org

Måns Nilsson
Executive Director

SEI Africa

World Agroforestry Centre
United Nations Avenue Gigiri
P.O. Box 30677 Nairobi 00100 Kenya
Tel: +254 20 722 4886
info-Africa@sei.org

Philip Osano
Centre Director

SEI Asia

Chulalongkorn University
Henri Dunant Road Pathumwan
Bangkok 10330 Thailand
Tel: +66 2 251 4415
info-Asia@sei.org

Niall O'Connor
Centre Director

SEI Latin America

Calle 71 # 11-10
Oficina 801
Bogotá Colombia
Tel: +57 1 6355319
info-LatinAmerica@sei.org

David Purkey
Centre Director

SEI Oxford

Oxford Eco Centre
Roger House Osney Mead
Oxford OX2 0ES UK
Tel: +44 1865 42 6316
info-Oxford@sei.org

Ruth Butterfield
Centre Director

SEI Tallinn

Arsenal Centre
Erika 14
10416 Tallinn Estonia
Tel: +372 6276 100
info-Tallinn@sei.org

Lauri Tammiste
Centre Director

SEI York

University of York
Heslington
York YO10 5NG UK
Tel: +44 1904 32 2897
info-York@sei.org

Sarah West
Centre Director

SEI US Main Office

11 Curtis Avenue
Somerville MA 02144-1224 USA
Tel: +1 617 627 3786
info-US@sei.org

Michael Lazarus
Centre Director

SEI US Davis Office

501 Second Street
Davis CA 95616 USA
Tel: +1 530 753 3035

SEI US Seattle Office

1402 Third Avenue Suite 925
Seattle WA 98101 USA
Tel: +1 206 547 4000
